

GRZEGORZ POŹNIAK

Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego

<https://orcid.org/0000-0002-0529-1025>

grzegorz.pozniak@uni.opole.pl; xgrzpoz@wp.pl

Nieznany organmistrz Hugo Krebs (1880?–1946 lub 1947) z Opola

Streszczenie

Artykuł uzupełnia wiedzę o życiu i działalności Hugo Krebsa – organmistrza kojarzonego ze świdnickim środowiskiem, gdzie być może mógł uzyskać wiedzę i umiejętności organmistrzowskie. Na początku XX w. zamieszkał w Opolu, gdzie podjął samodzielną działalność. Odnalezione dokumenty rejencji opolskiej z parafii w Chróście Opolskiej oraz w Starych Budkowicach, jak również studium opolskich ksiąg adresowych, wskazują na co najmniej trzy opolskie adresy organmistrza, fakt wzięcia przez niego udziału w działaniach I wojny światowej, powrót do Opola i wznowienie działalności. Organmistrz zajmował się drobnymi naprawami organów oraz opieką nad nimi. Artykuł ma charakter przyczynkowski.

Słowa kluczowe: historia budownictwa organowego, Śląsk, organmistrz Hugo Krebs.

Abstract

The Unknown Organ Builder Hugo Krebs (1880?–1946 or 1947) from Opole

This article adds to the knowledge of the life and work of Hugo Krebs, an organ-builder associated with the Świdnica community, where he may have acquired his organ-building knowledge and skills. At the beginning of the twentieth century, he settled in Opole, where he took up independent work. The documents discovered about the Opole regency from the parishes in Chróścina Opolska and Stare Budkowie, as well as the study of other archives, indicate at least three addresses of the organ-builder in Opole, the fact that he took part in the activities of the First World War, returned to Opole and resumed his activities. The organ-master was involved in minor organ repairs and care. The article has a contributory character.

Keywords: history of organ building, Silesia, organ-master Hugo Krebs.

Przeglądając kolejny raz zbiory zachowanych dokumentów rejencji opolskiej w dziale spraw kościelnych i szkolnych, piszący te słowa natrafił na nazwisko Krebs, który był organmistrzem i podjął się zleceń na naprawy organów w kościołach w Chróście Opolskiej i Starych Budkowicach. Tyle mówią sporządzone ówczesne dokumenty. Fakt wymienienia tego rzemieślnika jedynie dwukrotnie nie

może być w żadnym wypadku uznany za wykładnię jego miejsca w historii budownictwa organowego na Śląsku w drugiej połowie XIX w. i pierwszej połowie XX w. Z drugiej jednak strony organmistrzowie, o których wiemy współcześnie całkiem sporo, pojawiają się w jednostkach archiwalnych zdecydowanie więcej razy. Jakby więc na te statystyki nie spoglądać, to z pewnością są mimo wszystko jakąś istotną wskazówką w poszukiwaniu miejsca organmistrza Krebsa w tejże historii. W tym schemacie myślowym należałoby mu przyznać jednak tylko rolę marginalną. Nie oznacza to bynajmniej, że skupienie naukowej uwagi na tym organmistrzu jest bezcelowe. Przeciwnie! Po pierwsze, nieraz przekonał się, że mozolne pozyskiwanie informacji o którymś z organmistrzów przełożyło się na obraz istotnych koniunkcji. Po drugie i przede wszystkim, odtwarzanie historii czegokolwiek i zapisywanie jej kart nie jest wybiórczym procesem w oparciu o jakąś umowną skalę znaczeń, a konsekwentną w działaniu i holistyczną w definiowaniu czynnością naukową. To właśnie ten algorytm myślowy zdecydował o zatrzymaniu się przez piszącego te słowa przy osobie Krebsa w kontekście historii organów na Śląsku.

1. Stan dotychczasowej wiedzy o organmistrzu z Opola

Literatura przedmiotu nie poświęca Hubo Krebsowi szczególnej uwagi. W najlepszym razie odnotowuje jego istnienie. *Lexikon norddeutscher Orgelbauer* wymienia Johanna Ludwiga Krebsa (1713–1780), ale doszukiwanie się tu choćby tylko więzów rodzinnych wydaje się być bezcelowe¹.

Ludwig Burgemeister lakonicznie stwierdza, że Hugo Krebs był organmistrzem w Opolu, gdzie mieszkał w 1912 r.² Treści te powtarza *Schlesisches Musiklexikon* w haśle *Oppeln*, nie poświęca jednak Hugo Krebsowi osobnego miejsca³.

Z kolei przeglądając *Polską bibliografię organów* Marii Szymanowicz⁴ i zawarte tam podpowiedzi, dochodzimy do następujących konstatacji:

- w tomie 1. pojawia się Krebs o nierozwiniętym inicjale imienia „F”;

¹ Wolfram Hackel, Uwe Pape. Red. 2012. *Lexikon norddeutscher Orgelbauer*. T. 2: *Sachsen und Umgebung*. Berlin: Pape Verlag, 209.

² Ludwig Burgemeister. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*. Oprac. Hermann J. Busch. Frankfurt am Main: Verlag Wolfgang Weidlich.

³ Alfred Saffenreuter. 2001. *Oppeln*. W *Schlesisches Musiklexikon*. Red. Lothar Hoffmann-Erbrecht, 549–551. Augsburg: Wißner Verlag.

⁴ Maria Szymanowicz. 2011. *Polska bibliografia organów*. T. 1. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia; Maria Szymanowicz. 2014. *Polska bibliografia organów*. T. 2. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia; Maria Szymanowicz. 2018. *Polska bibliografia organów*. T. 3. Lublin: Wy-

- w tomie 2. pojawia się Friedrich Krebs;
- w tomie 3. występuje Oskar Krebs – jest to w artykule W. Brylli, o czym będzie mowa szerzej poniżej, oraz w artykule M. Duźniaka⁵, który omawia działalność Oskara Krebsa z Bytomia, a który w 1941 r. „sporządził dla parafii kosztorys oraz rachunek za wykonane prace”⁶;
- w tomie 4. wymieniony zostaje Hugo Krebs w słownikowym biogramie Józefa Brylli (1928–2002) ze słownika zredagowanego przez ks. A. Reginka⁷;
- w tomie 5. także wymieniony jest Hugo Krebs w artykule M. Dziedzica⁸;
- *Polska bibliografia organów – Aneks 1*⁹ nie wymienia Hugo Krebsa.

Z powyższego zestawienia wynika jednoznacznie, że wiedza o działalności Hugo Krebsa ma swoje źródło u Burgemeistra. Drugim znaczącym źródłem są wspomnienia W. Brylli. Podaje on, że jego ojciec, Józef, współpracował z organmistrzem Krebsem, ale w prywatnej rozmowie telefonicznej¹⁰ nie był do końca pewien posiadanych informacji, głównie w zakresie imienia i miejsca zamieszkania organmistrza. Czas zaciera precyzję pamięci. Niepewność co do imienia organmistrza Krebsa potwierdza bazujący w zakresie niniejszej narracji na wspomnieniach W. Brylli wspomniany powyżej *Słownik biograficzny muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX w.* Mowa tu jest już o Hugo Krebsie¹¹. Tymczasem w artykule z 2015 r. W. Brylla kojarzy organmistrza Krebsa z Oskarem Krebsem z Bytomia, który w 1921 i 1926 r. naprawiał organy w kościele Wniebowzięcia NMP w Miasteczku Śląskim, a w 1941 r. w kościele pw. św. Barbary w Chorzowie. Krebs zawodu miał się uczyć u Schlagów. Nie wia-

dawnictwo Muzyczne Polihymnia; Maria Szymanowicz. 2020. *Polska bibliografia organów*. T. 4. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia.

⁵ Michał Duźniak. 2014. Z działalności firmy Berschdorf na terenie archidiecezji katowickiej. W *Organy na Śląsku*. T. 5. Red. Julian Gembalski, 312–368. Katowice: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego.

⁶ Duźniak. 2014. Z działalności firmy Berschdorf, 327.

⁷ Antoni Reginek. Red. 2018. *Słownik biograficzny muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX w.* Katowice: Księgarnia św. Jacka, 46–47.

⁸ Marcin Dziedzic. 2020. Organmistrzowie w świdnickich aktach metrykalnych z XIX i XX w. W *Organy na Śląsku*. T. 7. Red. Julian Gembalski, 219–243. Katowice: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego.

⁹ Maria Szymanowicz. 2024. „Polska bibliografia organów – Aneks 1”. *Folia Organologica*. International yearbook of organ and organ music 7: 19–39.

¹⁰ Informacje ustne uzyskane 22 lutego 2025 r.

¹¹ Reginek. Red. 2018. *Słownik biograficzny muzyków kościelnych*, 46.

domo tylko, u których. Po II wojnie światowej miał mieszkać w Przyworach, w powiecie opolskim, i umrzeć w Opolu pod koniec 1946 lub na początku 1947 r.¹²

Informacje te bazowały na wspomnieniach Józefa Brylli i nie zostały potwierdzone zapisami w opolskim Urzędzie Stanu Cywilnego. Nie dokumentuje ich także zawartość księgi zmarłych parafii w Kątach Opolskich, do której należała wieś Przywory. Zakładając jednak, że Józef Brylla dobrze zapamiętał przybliżony czas śmierci Hugo Krebsa, można by wziąć także pod uwagę i to, że był on ewangelikiem.

Kolejne informacje o opisywanym organistrzu podał M. Dziedzic w 7. tomie *Organów na Śląsku*. Wynika z nich, że Hugo Krebs był organmistrzem zamieszkałym w Świdnicy i w księgach Urzędu Stanu Cywilnego występuje jako świadek zawarcia małżeństwa. Na podstawie tych zapisów stwierdzamy, że w 1901 r. został on odnotowany w spisie małżeństw zawartych w Świdnicy i że miał wtedy 21 lat¹³.

2. Prace organmistrzowskie Krebsa na podstawie materiałów źródłowych z Chróściny Opolskiej

Na bazie dotychczasowej wiedzy stwierdzić należy, że lata życia Hugo Krebsa wyznaczają czas pomiędzy 1880 a 1946 lub 1947 r. Zawodu organmistrza uczył się u któregoś ze Schlagów w Świdnicy, po czym przeniósł się do Opolą. Tu rozpoczyna się okres jego działalności organmistrzowskiej, którą potwierdzają także wspomniane na początku niniejszego artykułu dwie jednostki archiwalne rejencji opolskiej, zachowane w Archiwum Państwowym w Opolu. Uzupełniają one także istotnie wiedzę o Hugo Krebsie.

Na podstawie jednostki archiwalnej z Chróściny Opolskiej¹⁴, która obok innych pism zawiera korespondencję dotyczącą organów, dowiadujemy się, że w połowie 1914 r. Hugo Krebs miał dokonać naprawy miecha organów. Instrumentem tym or-

¹² Wolfgang Brylla. 2015. Budowniczość organów związani z Górnym Śląskiem. Wybrane postaci i firmy. W *Śląskie organy IV. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 18 marca 2015*. Red. Grzegorz Poźniak, Piotr Tarlinski, 32. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Informacje o naprawie organów w Miasteczku Śląskim: Antoni Famuła. 2007. *Dom Boży na wieki. Opisanie miasteczckowskiej świątyni w 100. rocznicę jej poświęcenia*. Miasteczko Śląskie: Zmiaszt, 30–31. Z kolei informacje o pracy organmistrza przy organach kościoła pw. św. Barbary w Chorzowie zawarte zostały w artykule M. Duźniaka, który został wymieniony w t. 3. *Polskiej bibliografii organów*.

¹³ Dziedzic. 2020. Organmistrzowie w świdnickich aktach metrykalnych, 228: Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Zespół: Urząd Stanu Cywilnego, *Śluby Świdnica 1901 r.*, nr 144/1901.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Opolu (dalej: APO). Zespół 65/1191. Königliche Regierung zu Oppeln. Abteilung für Kirchen- und Schulwesen. Sygn. 604. Akten betreffend Bauten bei der katholischen Kirche, Pfarrei pp. Chroszczinna, Kreis Oppeln 1908–1935.

ganmistrz opiekował się od 9 lat, czyli od około 1905 r. W analizowanym materiale archiwalnym proboszcz parafii zwracał się do rejencji opolskiej o sprawdzenie przedłożonego kosztorysu (tego dokumentu nie ma jednak w jednostce archiwalnej, ale na podstawie poniższych dokumentów wiadomo, że był on opatrzony datą 18 czerwca 1914 r.) i współfinansowanie przedsięwzięcia.

Kath. Kirchenvorstand

Chroszczina, den 24ten Juni 1914

*An die Königliche Regierung
Abteilung für Kirchen und Schulwesen
zu Oppeln*

Betrifft: Instandsetzung der hiesigen Orgel

Der Königlichen Regierung berichten wir gehorsamst, daß die Beläge der hiesigen Kirchenorgel fast ganz defekt sind und ihren Dienst zu versagen beginnen. Eine Reparatur derselbe dürfte sich nach dem beifolgenden Erläuterungsbericht des Herrn Orgelbauers Krebs, Oppeln, welcher bereits seit 9 Jahren die Orgel in Pflege hat, nicht mehr lohnen. Denn durch die in jedem Frühjahr wiederkehrenden Reparaturen ist das Holzmaterial schon sehr angegriffen, die Falten zernagelt und die Verbindungsflechten fast alle durchgerieben. Herr Krebs hält die Anschaffung eines neuen und zwar eines Magazinbläses für erforderlich, da die alten Keilbälge einer nochmaligen Reparatur nicht mehr standhalten. Die Barkosten dafür würden sich gemäß dem beigefügten Anschlage auf 443 Mark belaufen.

Die Königliche Patronatsregierung bitten wir gehorsamst, die Notwendigkeit der Instandsetzung bzw. der Anschaffung eines neuen Gebläses hochgeneigtest prüfen zu wollen. Die Beschlüsse der kirchlichen Körperschaften werden erst nach Eintreffen des Hoch. Patronatsbescheides gefaßt werden.

*Der Königlichen Regierung gehorsamst
der katholische Kirchenvorstand
Rzepka
Vorsitzender als Pfarrer*

Do podania proboszcza dołączona jest opinia organisty o nazwisku Thau. Dokument opatrzony jest datą 19 czerwca 1914 r. i potwierdza opinię organmistrza.

Chrosczinna, den 19. Juni 1914

Dem Wohllöblichen

Kath. Kirchenvorstande zu Chrosczinna

Zeige ich, nachdem ich bereits beim Vorsitzenden des hiesigen Katholischen Kirchenvorstandes Herrn Erzpriester Rzepka in gleicher Angelegenheit mündig vorstellig geworden bin, hindurch ergebenst an, daß die Blasebälge unserer Orgel derartig mangelhaft geworden seien, daß sie dringend einer gründlichen Reparatur baldigst bedürfen. Insbesondere habe der obere Blasebalg in letzter Zeit seinen Dienst fast vollständig versagt, und zwar deshalb, weil dessen Belederung im Laufe des Jahres an vielen Stellen gerissen sei oder infolge der in jedem Frühjahr in unserer Kirche herrschenden Feuchtigkeit vom Holz sich losgelöst habe. Daher könne der obere Blasebalg die Orgel nur ungenügend mit Luft versorgen. Aber auch der untere Blasebalg sei nicht ganz ohne Mängel geblieben. Ein derartiger Zustand der Blasebälge sei auch für den Bälgetreter von größten Belastung. Wiederholt habe mir letzterer sein Leid darüber geklagt. Er müsse den oberen Blasebalg drei- bis viermal pumpen, wegen er dies beim unteren in derselben Zeit nur einmal zu machen braucht.

Daß die Orgel unter diesem Umständen nur mit der alle größten Mühe und Vorsicht zur rechten Zeit mit Luft versorgt werden kann, braucht wohl erst gar nicht hervorgeht haben zu werden. Dies ist ein Übelstand, der in kürzester Zeit beseitigt werden müsse, wenn der kath. Kirchenvorstand nicht vorziehen würde, der hohen Reparaturkosten und Unhaltbarkeit wegen das alte, sehr verbrauchte Gebläse durch ein neues, standhaftes zu ersetzen, was sich übrigens in einigen Jahren bezahlen würde.

ganz ergebenst

Thau, Organist

Sprawa organów w Chróscinie Opolskiej została przedłożona rzeczoznawcy. Był nim prof. dr Otto Kinkeldy (1878–1966). Wynika to z poniższego dokumentu, będącego potwierdzeniem dokonania regulacji finansowych z rzeczoznawcą.

Kath. Kirchenvorstand

Chroszczina, Kreis Oppeln, den 8ten März 1915

*An die Königliche Regierung
Abteilung für Kirchen und Schulwesen
zu Oppeln*

Betrifft: Instandsetzung der Orgel bei der kath. Pfarrkirche hierselbst

Der königlichen Regierung überweichen wir in Erledigung der nebenbezeichneten hohen Verfügung unter Rückgabe deren Anlagen gehorsamst eine beglaubigte Abschrift der Beschlüsse der kirchlichen Körperschaften zu dem Kostenanschlage des Orgelbaues Krebs in Oppeln betr. Herstellung eines Magazingebläses für die jetzige Orgel.

Den von Herrn Professor Dr. Kinkeldy, Breslau, liquidierten Betrag von 29.06 M haben wir unterm 4. d. Mts. aus der Kirchenkasse bezahlt. Die Königliche Regierung bitten wir gehorsamst, die Beschlüsse hochgeneigtest genehmigen und den Patronatsbetrag uns gnädigst bewilligen zu wollen.

Es wäre uns angenehm, wenn die Instandsetzung recht bald in Angriff genommen werden könnte, da die Orgel wegen der ganz defekten Bälge nicht mehr spielbar ist.

*Gehorsamster
Kath. Kirchenvorstand
Rzepka, Vorsitzender u. Pfarrer*

Sprawa była w dalszej kolejności procedowana przez radę parafialną w Chróścinie Opolskiej. Poniżej znajdują się dwa odpisy protokołów posiedzenia rady we fragmentach dotyczących organów. Dokument sporządzony na formularzu opatrzonej został datą 28 lutego 1915 r. W posiedzeniu wzięło udział 6 członków rady, którzy zdecydowali o wybudowaniu nowego miecha z podawaczem przez organmistrza Hugo Krebsa z Opola. W rubryce *Gegenstand der Sitzung* odnotowano:

- 1. Beschlußfassung über den Kostenanschlag von 443 M des Orgelbauers Krebs, Oppeln, betr. die Herstellung eines Magazingebläses für die hiesige Kirchenorgel – Verf. der Königl. Regierung Oppeln vom 18. Februar.*
- 2. (zu 1.) Nach Kenntnisaufnahme von der bezeichneten hohen Verfügung und dem Gutachten des Herrn Professor Dr. Kinkeldy, Breslau, wurde einstimmig beschlossen, statt der jetzt vorhandenen, ganz defekten und nicht mehr reparaturfähigen Keilbälge durch Herrn Orgelbauer Krebs, Oppeln, nach*

dessen Kostenanschlag vom 18. Juni 1914 ein Magazingebläse mit einem Schöpfbalg herstellen zu lassen.

Z dokumentu opatrzonego datą 7 marca 1915 r. wynika, że w kolejnym posiedzeniu rady parafialnej wzięło udział 18 członków. W rubryce *Gegenstand der Sitzung* odnotowano:

1. *Kostenanschlag von 443 M des Orgelbauers Krebs, Oppeln, betreffend die Herstellung eines Magazingebläses für die hiesige Kirchenorgel – Verf. der Kgl. Regierung Oppeln vom 18. Februar.*
2. *Es wurde von den Gemeindevertretern einstimmig beschlossen, dem verlesenen Beschlüsse des Kirchenvorstandes vom 28ten Februar zu 1. Betreffend die Herstellung eine Magazingebläses für die Kirchenorgel durch den Orgelbauer Krebs zu Oppeln.*

10 listopada 1918 r. proboszcz parafii poinformował rejencję opolską, że po trzech i pół roku organy otrzymały nowy miech, ale został on wykonany przez organmistrza Spiegla z Opola, gdyż Hugo Krebs podjął służbę wojskową.

Kath. Kirchenvorstand

Chroszczina, Kr. Oppeln, den 10ten November 1918

*An die Königliche Regierung
Abteilung für Kirchen und Schulwesen
in Oppeln*

Betrifft: Magazingebläse an der hiesigen Orgel

In Erledigung der nebenzeichneten hohen Verfügung berichten wir der Kgl. Regierung unter Anschluß der Anlagen gehorsamst, daß die vor 3½ Jahren genehmigte Anbringung des Magazingebläses an der hiesigen Kirchenorgel nunmehr fertig gestellt ist. In der Zwischenzeit habe ich, da die Orgel nicht mehr spielbar war, mein eigenes Harmonium in der Kirche aufstellen lassen; dasselbe hat nicht wenig gelitten und hätte einen neuen Winter nicht mehr überstehen können.

Da Herr Orgelbauer Krebs, Landsten. seit 15. Juli 1915 zum Heeresdienst eingezogen ist, so hat mit dessen ausdrücklicher Genehmigung Herr Orgelbaumeister Spiegel, Oppeln, die Anfertigung und Anbringung des Magazingebläses, sowie sonst noch notwendigsten Arbeiten übernommen.

Der ursprüngliche noch in Friedenszeiten von Herrn Krebs aufgestellte Kostenanschlag über 443 M ist hierbei wegen der allgemeinen Kriegsteuerung um 837 M überschritten.

Der Erlös für die verkaufte Altmaterialien betrug 15 M, die Kosten für Hand- und Spanndienst 12 M.

Die Königl. Regierung erlauben wir uns gehorsamst zu bitten, uns zur Bestatung der Kosten einen kleinen Patronatsbeitrag geneigtes gewähren und außerdem die Entnahm von 200 M. für denselben Zweck aus der Kirchenkasse genehmigen zu wollen. Letztere und ult. 1917 einen Barbestand von 220,93 M auf den Rest bringen und eingepfarrten Gemeinden auf.

*Der Königlichen Regierung
gehorsamst
der Kath. Kirchenvorstand
Rzepka, Vorsitzender als Pfarrer*

Prace przeprowadzone przez firmę *Spiegel*, w zastępstwie za Hugo Krebsa, zostały ocenione i odebrane komisyjnie przez dr. Titusa Rothkegela z Nysy. Protokół opatrzony jest datą 18 grudnia 1918 r. Prace zostały wykonane prawidłowo i ich ocena była pozytywna. Według rzeczoznawcy instrument „będzie mógł być wykorzystywany przez kolejne lata”:

Gutachten

Über die von Orgelbaumeister Spiegel – Oppeln ausgeführten Arbeiten an der Orgel, bzw. über die Beschaffenheit der Orgel in der kathol. Pfarrkirche zu Chroszczinna, Kr. Oppeln.

Infolge Zuschrift S. Hochwürden Herrn Erzpriester Rzepka in Chroszczinna, Kr. Oppeln, vom 28. November 1918 unterzog der Unterzeichnete am 5. Dezember 1918 die Orgel in der dortige Kirche einer eingehenden Untersuchung.

Dieselbe gestreckte sich zunächst:

- 1. 1. Auf die von Orgelbaumeister Spiegel an der Orgel ausgeführten Arbeiten lt. Kostenanschlag vom 30. October 1918, sodann;*
- 2. 2. Auf die gegenwärtige Beschaffenheit des gesamten Orgelwerks.*

[Betrifft] 1. Die im Kostenanschlag des Orgelbauers Hugo Krebs vom 18. Juni 1914 vorgesehene Anbringung eines neuen Magazinebläses mit einem Schöpfbalg hat Orgelbaumeister Spiegel lt. Kostenanschlag am 30. October 1918 ausgeführt. Das Magazinebläse besitzt die angegebene Größe und ist von gutem, ausgetrock-

netem Kieferholz sehr solid, dauerhaft und sorgfältig angefertigt. Die Beledung erfolgte durch gutes, weißgares Schafleder. Das Gebläse hat eine einwärtsgehende Falte und funktioniert einwandfrei. Es liefert ausgiebigen, gleichmäßigen Wind, auch bei starkem, vollgriffigem Spiel. Das Gerüst ist von kräftiger Bauart. Das Umarbeiten der Bälgekammer nach dem neuen Gebläse ist kontraktgemäß ausgeführt worden.

Einige kleine, bei der Revision sich bemerkbar machende, auf die gegenwärtig herrschende feuchte Witterung zurückzuführende Mängel in der Ansprache der Pfeifen, bzw. Intonation, beim Abdichten der Windführungen und der Regulierung der Mechanik wird Herr Spiegel gelegentlich beseitigen.

Der Unterzeichnete stellte fest, daß die in gn. Kostenanschlag angegebenen Neuanschaffung des Gebläses und die damit verbundenen Reparaturen ausgeführt worden sind und erklärte die Arbeit für abgenommenen.

Zugleich wurde konstatiert, daß der dafür angesetzte Preis im Hinblick auf die gegenwärtig herrschende Kriegsteuerung als durchaus angemessen zu bezeichnen ist.

[Betrifft] 2. Der Revisionsbefund über den Gesamtzustand des Orgelwerks ist was folgt: die Beschaffenheit des Pfeifenwerkes ist noch zufriedenstellende die Holzpfeifen sind vom Wurm wenig angegriffen; ein Teil derselben ist noch unansehet. Im Gerüst und auch zum Teil in den mechanischen Teilen der Orgel ist es allerdings zu bemerken.

Die Metallpfeifen sind von minderwertiger Beschaffenheit; in der Mischung herrscht das Blei vor; besonderes ist dies bei den Prospektpfeifen zu erkennen.

Die Tasten des Manuals sind noch gut erhalten; nur im Pedal sind manche sehr abgenützt. Die Teile des Regierwerkes, wie die Abstrakten, das Wellenbrett, Wippen u.s.w. sind im befriedigenden Zustande und funktionieren gut.

Nach der nun stattgefundenen Neubeschaffung des Gebläses und der technischen Reinigung und Stimmung kann die Orgel noch einige Zeit gebraucht werden. Bei den Größenverhältnissen der jetzigen Kirche genützt die Tonstärke, um den Gemeindegesang angemessen zu führen und zu begleiten, woraus gesetzt, daß nicht besonderes schädigende Witterungsverhältnisse die Beschaffenheit derselben ungünstig beeinflussen würden.

Sollte für später nie Erweiterungsbau der Kirche in Aussicht genommen sein, so mußte ein Umbau, bzw. Neubau des Orgelwerkes erfolgen.

Neisse, den 5. Dezember 1918.

*Titus Rothkegel
Musikdirektor*

3. Prace organmistrzowskie w Starych Budkowicach

W Archiwum Państwowym w Opolu znajduje się także jednostka archiwalna rejencji opolskiej ze Starych Budkowic¹⁵, która jest bogata w dokumenty związane z organami. Wśród nich zawarte są dwa pisma wymieniające organmistrza Hugo Krebsa. Pierwsze z nich opatrzone jest datą 3 sierpnia 1924 r. Proboszcz parafii, ks. Karl Riedel, zwraca się w nim do urzędu budowlanego w sprawie regulacji finansowych w związku z koniecznymi naprawami starych organów, które przeprowadzić ma organmistrz Hugo Krebs z Opola:

Alt-Budkowitz, Kreis Oppeln, 3. August 1924

Einem Wohlloblichen Staatsregierungshochbauamt,

Unterbreite ich laut mündlicher Übereinkunft beifolgend zwei Quittungsbelege über ausgeführte Orgel und Dachsreparaturarbeiten. Die Arbeiten sind als richtig ausgeführt schon von einem Herrn Hochbaubeamten besichtigt worden.

Was die Orgel anbetrifft so nützt es zwar wenig, nachträglich zu bedauern, daß vor 10 Jahren unserem dringendem Antrage, eine neue Orgel zu beschaffen, nicht entsprochen wurde. Die alte Orgel war inzwischen so herunter abgenützt worden, daß Reparatur unaufschiebbar geworden war.

Beide beiliegende Quittungen sind zwar von den Interessanten ausgestellt und auch zur vorläufigen Auszahlung angewiesen, aber doch nur teilweise bezahlt worden, weil der hiesigen Kirchenkasse die entsprechenden Geldmitteln fehlen. Die Kirchkasse hat noch für das Rechnungswerk 1923 ein Minus von über 1200,00 Goldmark zu denken; vorläufig aber dazu wenig Aussicht auf Verwirklichung.

Ein Hohes Staatsregierungspatronat bitten wir darum ebenso ehrerbietigst als zuständigst, auch die Orgelreparaturen nachträglich genehmigen, und die Patronatsanteil für die Orgel und Dachreparaturarbeiten möglichst bald zur Anzahlung gnädigst anordnen zu wollen.

Die Orgelreparatur mußte alsbald sogar ohne die hochamtliche Patronatsgenehmigung sofort ausgeführt werden, weil einerseits die Orgel eben nicht mehr rangmäßig zu gebrauchen war und auch der sonst beschäftigte Orgelbauer Krebs – Oppeln die sofortige Reparatur gerade bald besorgen konnte.

Einem Wohlwollend gewährenden Hochamtlichen Bescheide entgehend ehrfurchtsvollst gehorsamst

¹⁵ APO. Zespól 65/1191. Sygn. 609. Acten betreffend Bauten bei der katholischen Kirche, Pfarrei pp. Alt-Budkowitz, Kreis Oppeln 1910–1935.

*der Katholische Kirchenvorstand
Karl Riedel, Pfarrer
Vorsitzender*

Rejencja opolska nie była skłonna dokonać regulacji finansowych, w związku z czym trwała wymiana pism, wśród których znajduje się dokument o nagłówku *Berichtigung* (sprostowanie), sporządzony oraz opatrzony pieczęcią i sygnowany przez Hugo Krebsa. Jest to wysoce informatywny dokument, zawierający m.in. adres, pod którym działał organmistrz (*Klosterstr. 3* – dzisiejsza ul. Stefanii Sempołowskiej).

*Hugo Krebs
Orgelbauer und Klaviertechniker
Oppeln*

Berichtigung

Infolge einer in diesem Jahr ausgeführten Dachreparatur der sehr verschmutzten Holzwürmen Kirchendecke der kath. Pfarrkirche zu Alt-Budkowitz, Kr. Oppeln ist sehr viel Staub u. Sandkörnchen in die offenen Pfeifen u. Ventile der Orgel geraten, sodaß dieselbe gebrauchsunfähig wurde. Aus diesem Grunde ist es dringend notwendig geworden, die Pfeifen u. Ventile zu reinigen u. durch Sandkörnchen verursachte Störungen in der Mechanik zu beseitigen. Gleichzeitig mußten einige Federn u. Ledermmütterchen, sowie ein Tastenbeleg erneuert werden, sowie auch die Orgel in allen Registern gestimmt werden mußte. Koppeln u. Mechanik mußten reguliert werden.

Vorstehende Arbeiten inkl. Reise- u. Verpflegungskosten für 3 Personen sind in beiliegender Rechnung aufgeführt.

*Hugo Krebs – Orgelbauer
Oppeln, Klosterstr. 3*

Osoba organmistrza Hugo Krebsa wymieniona jest ponownie w tym samym ze-spole archiwalnym. Ma to miejsce w piśmie ks. proboszcza Karla Riedla ze Starych Budkowic (zwraca się on do rejencji opolskiej jako przewodniczący rady parafialnej), które opatrzona jest datą 14 sierpnia 1929 r. Tym razem konieczność napraw przy starych organach wiązała się z malowaniem kościoła (*Kirchenneumalung*). Na tym kończy się korespondencja zachowana w jednostce archiwalnej ze Starych Budkowic.

4. Organmistrz z Opola

Nie ma wątpliwości, że adres organmistrza wskazany w aktach w odręcznym podpisie zmieniał się. Księga katastralna *Strassen-Verzeichnis der Grund- und Gebäudeeigentümer. Oppeln*¹⁶ wymienia Hugo Krebsa na *Fränkische Str.* 6 (dzisiejsza ul. Wielkopolska). Fakt zamieszkiwania (i prowadzeniu warsztatu?) przez omawianego organmistrza przy ul. Wielkopolskiej potwierdza ponadto *Adressbuch der Stadt Oppeln* w części poświęconej warsztatom, zakładom i firmom działającym na terenie miasta¹⁷. Hugo Krebs wymieniony jest także w tym samym katalogu w alfabetycznym spisie rzemieślników¹⁸.

Adressbuch der Stadt Oppeln z 1926 r. wskazuje jako adres zamieszkania Krebsa *Sternstr.* 4¹⁹. Jest to dzisiejsza ul. Reymonta. Częste zmiany adresu przez organmistrza mogą potwierdzać, że przybył on do Opola jako osoba obca i że przez wiele lat szukał on w nim swojego miejsca do życia i do pracy.

*

Przedłożone powyżej informacje o organmistrzu Hugo Krebsie uzupełniają nieznaczenie wiedzę o jego życiu i działalności na terenie dzisiejszego Śląska Opolskiego. Nie jest to jakiś zdecydowany progres w wiedzy biograficznej. Niewątpliwie nie był to także jakiś znaczący warsztat organmistrzowski. Rzemieślnik mógł pozwolić sobie na mniejsze lub większe naprawy (np. wymiana miecha instrumentu). Sztuki organmistrzowskiej uczył się u któregoś ze Schlagów. W Opolu pojawił się ok. 1905 r., a jego aktywność przerwały działania I wojny światowej, w której wziął udział jako żołnierz. Po jej zakończeniu wznowił swoją działalność. W Opolu mieszkał wtedy i pracował co najmniej pod kilkoma adresami, tj. przy dzisiejszych ulicach: Sempołowskiej, Reymonta i później Wielkopolskiej. Jeśli Wolfgang Brylla dobrze zapamiętał i właściwie kojarzy wspomnienia swojego ojca, to Hugo Krebs współpracował z Józefem Bryllą oraz z innymi organmistrzami, a teren jego działalności obejmował głównie Górny Śląsk.

¹⁶ APO. Zespół 65/2631. Urząd Katastralny w Opolu (*Katasteramt Oppeln*). Sygn. 155. *Straßen-Verzeichnis der Grund- und Gebäudeeigentümer Oppeln*, karta 124.

¹⁷ 1937. *Adressbuch der Stadt Oppeln*. Oppeln: Gauverlag, 21.

¹⁸ 1937. *Adressbuch der Stadt Oppeln*, 95.

¹⁹ 1926. *Adressbuch für die Stadt Oppeln – Hauptstadt der Provinz Oberschlesien*. Oppeln: Carl J. Pohl, 75.

Nie ma najmniejszych wątpliwości, że należy dalej prowadzić prace badawcze. Również i pomniejsi organmistrzowie mają swoje miejsce w historii budownictwa organowego na Śląsku.

*

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Opolu

Zespół 65/1191. Königliche Regierung zu Oppeln. Abteilung für Kirchen- und Schulwesen. Sygn. 604. Akten betreffend Bauten bei der katholischen Kirche, Pfarrei pp. Chroszczinna, Kreis Oppeln 1908–1935.

Zespół 65/1191. Königliche Regierung zu Oppeln. Abteilung für Kirchen- und Schulwesen. Sygn. 609. Acten betreffend Bauten bei der katholischen Kirche, Pfarrei pp. Alt-Budkowitz, Kreis Oppeln 1910–1935.

Zespół 65/2631. Urząd Katastralny w Opolu (*Katasteramt Oppeln*). Sygn. 155. *Straßen-Verzeichnis der Grund- und Gebäudeeigentümer Oppeln*.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

Urząd Stanu Cywilnego

Śluby Świdnica 1901 r.

1926. *Adressbuch für die Stadt Oppeln – Hauptstadt der Provinz Oberschlesien*. Oppeln: Carl J. Pohl

1937. *Adressbuch der Stadt Oppeln*. Oppeln: Gauverlag.

Opracowania

Burgemeister Ludwig. 1973. *Der Orgelbau in Schlesien*. Oprac. Hermann J. Busch. Frankfurt am Main: Verlag Wolfgang Weidlich.

Brylla Wolfgang. 2015. Budowniczości organów związani z Górnym Śląskiem. Wybrane postaci i firmy. W *Śląskie organy IV. Materiały konferencji organoznawczej zorganizowanej przez Katedrę Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz Diecezjalny Instytut Muzyki Kościelnej w dniu 18 marca 2015*. Red. Grze-

- gorz Poźniak, Piotr Tarlinski, 21–45. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Dużniak Michał. 2014. Z działalności firmy Berschdorf na terenie archidiecezji katowickiej. W *Organy na Śląsku*. T. 5. Red. Julian Gembalski, 312–368. Katowice: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego.
- Dziedzic Marcin. 2020. Organmistrzowie w świdnickich aktach metrykalnych z XIX i XX w. W *Organy na Śląsku*. T. 7. Red. Julian Gembalski, 219–243. Katowice: Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego.
- Famuła Antoni. 2007. *Dom Boży na wieki. Opisanie miasteczkowskiej świątyni w 100. rocznicę jej poświęcenia*. Miasteczko Śląskie: Zamiast.
- Hackel Wolfram, Pape Uwe. Red. 2012. *Lexikon norddeutscher Orgelbauer*. T. 2: *Sachsen und Umgebung*. Berlin: Pape Verlag.
- Reginek Antoni. Red. 2018. *Słownik biograficzny muzyków kościelnych i twórców religijnej kultury muzycznej na Górnym Śląsku w XIX i XX w.* Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Saffenreuter Alfred. 2001. Oppeln. W *Schlesisches Musiklexikon*. Red. Lothar Hoffmann-Erbrecht, 549–551. Augsburg: Wißner Verlag.
- Szymanowicz Maria. 2011–2020. *Polska bibliografia organów*. T. 1–4. Lublin: Wydawnictwo Muzyczne Polihymnia.
- Szymanowicz Maria. 2024. „Polska bibliografia organów – Aneks 1”. *Folia Organologica*. International yearbook of organ and organ music 7: 19–39.

